

Bài 53

THAM QUAN THIÊN NHIÊN

Chúng ta đã quan sát, nghiên cứu các cơ quan : rễ, thân, lá, hoa, quả, hạt của thực vật có hoa. Quan sát nghiên cứu các nhóm sinh vật có cấu tạo từ đơn giản đến phức tạp, nhưng chúng ta chưa quan sát chúng trong thiên nhiên, chưa biết chúng phân bố như thế nào và thích nghi ra sao trong các điều kiện sống cụ thể.

Buổi tham quan thiên nhiên sẽ giúp các em củng cố và mở rộng kiến thức về tính đa dạng và thích nghi của thực vật trong những điều kiện sống cụ thể của môi trường. Qua quan sát, nhận xét thực vật trong thiên nhiên, các em sẽ yêu quý và bảo vệ thực vật, say mê nghiên cứu tìm hiểu thế giới thực vật đa dạng và phong phú.

I - CHUẨN BỊ CHO BUỔI THAM QUAN THIÊN NHIÊN

1. Địa điểm

Địa điểm tham quan thiên nhiên gần trường như : vườn cây, vườn rau, đồng ruộng, ao, hồ, công viên, vườn hoa thành phố,...

Tuỳ địa phương có thể quan sát các cây trong rừng, trên đồi, núi, rừng ngập mặn hay những thực vật mọc dưới chân núi gần bờ biển,...

2. Chuẩn bị

a) Mỗi học sinh cần chuẩn bị

- Ôn tập kiến thức : ôn lại những kiến thức đã học trong sách giáo khoa.
- Dụng cụ cá nhân : bút, sổ, mũ (nón), áo mưa.
- Kẻ sẵn bảng sau :

STT	Tên cây thường gọi	Nơi mọc	Môi trường sống (địa hình, đất đai, nắng gió, độ ẩm,...)	Đặc điểm hình thái của cây (thân, lá, hoa, quả)	Nhóm thực vật	Nhận xét
1						
2						
3						
...						

b) Mỗi nhóm học sinh chuẩn bị

- Bay đào đất.
- Kim mũi mác
- Túi nilông trong (túi pôliêtilen)
- Kính lúp cầm tay.
- Máy ảnh (nếu có)
- Một số nhãn bằng giấy trắng (5cm x 8cm), buộc chỉ một đầu, ghi sẵn :

- Kéo cắt cây
- Kẹp ép tiêu bản
- Vợt thủy sinh
- Panh

Tên cây :.....

Địa điểm lấy mẫu : .....

Môi trường :.....

Ngày lấy mẫu :.....

Người lấy mẫu :.....

II - NỘI DUNG BUỔI THAM QUAN THIÊN NHIÊN

1. Quan sát ngoài thiên nhiên

Quan sát theo nhóm.

Tất cả các nhóm đều quan sát nội dung a) và b) và làm nội dung g)

Các nội dung còn lại tự chọn hoặc theo sự phân công của lớp.

a) Quan sát hình thái của thực vật, nhận xét đặc điểm thích nghi của thực vật với môi trường

- Quan sát một số thực vật : rêu, dương xỉ, một số cây Hạt trần như thông, tùng, trắc bách diệp,...
- Quan sát cây thuộc ngành Hạt kín, chú ý quan sát rễ, thân, lá, hoa, quả. Tìm những điểm khác nhau giữa cây thuộc lớp Một lá mầm và cây thuộc lớp Hai lá mầm.
- Quan sát hình thái một số cây mọc trên mặt nước như bèo, rau muống,... ; mọc trong nước như sen, súng, rong đuôi chó,... So sánh chúng với cây trên cạn, từ đó tìm đặc điểm thích nghi của thực vật với môi trường nước.

b) Nhận dạng thực vật, xếp chúng vào nhóm

- Xác định : nấm, địa y không phải là thực vật.
- Nhận dạng và xác định tên một số cây quen thuộc (tên thường gọi).
- Vị trí phân loại (tới ngành, lớp) của những thực vật quan sát được ở trên mặt đất, nước.

c) Quan sát biến dạng của rễ, thân, lá

- Quan sát hình thái của một số cây có rễ, hoặc thân, lá biến dạng.
- Nhận xét môi trường sống của những loại cây đó.
- Nhận xét về sự thay đổi chức năng của các cơ quan biến dạng.

Ví dụ : cây xương rồng, sống nơi khô hạn. Có lá biến dạng thành gai giúp cây hạn chế sự thoát hơi nước ; thân màu xanh, mỏng nước làm chức năng quang hợp thay lá và dự trữ nước.

d) Quan sát, nhận xét mối quan hệ giữa thực vật với thực vật và giữa thực vật với động vật

- Quan sát hiện tượng cây mọc trên cây.
- Quan sát hiện tượng “cây bóp cổ”.
- Quan sát thực vật sống kí sinh như tầm gửi, dây tơ hồng.
- Quan sát : sự thụ phấn nhờ sâu bọ, chim làm tổ trên cây...
- Nhận xét quan hệ giữa thực vật với thực vật và thực vật với động vật.

e) Nhận xét về sự phân bố của thực vật trong khu vực tham quan

- Số loài thực vật nào nhiều, số loài nào ít ?
- Số lượng thực vật Hạt kín so với các ngành khác ?
- Số lượng cây trồng so với cây hoang dại ?

g) Thu thập vật mẫu

Giáo viên hướng dẫn học sinh các nhóm thu thập vật mẫu trên nguyên tắc bảo vệ thực vật :

- Chỉ được thu hái những vật mẫu cho phép với số lượng ít.
- Thu hái vật mẫu theo nhóm.
- Lấy vật mẫu nào, phải ép ngay vào kẹp ép cây không để bị hư hỏng.

(Để bảo vệ cây cối, tuyệt đối không được nhổ cây, hái hoa bẻ cành trong công viên, vườn hoa, vườn cây. Phải chọn lọc khi thu hái mẫu, chỉ lấy mẫu ở những cây mọc dại).

2. Ghi chép

- Ghi chép ngay những điều đã quan sát được.
- Thống kê vào bảng kẻ sẵn.
- Khi thu hái mẫu, ghi nhãn, buộc vào cây trước khi ép cây để tránh nhầm lẫn.

3. Báo cáo buổi tham quan

Các nhóm báo cáo kết quả quan sát và những nhận xét của nhóm mình trước lớp.

- Những nội dung chung mà cả lớp phải thực hiện (nội dung 1, 2).
- Những nội dung mà nhóm được phân công.
- Những kết quả thu thập vật mẫu.
- Những thắc mắc của nhóm chưa giải quyết được.

III - BÀI TẬP VỀ NHÀ

1. Hoàn thiện bảng (đã chuẩn bị khi đi tham quan thiên nhiên).

2. Tập làm mẫu cây khô.

Dùng mẫu đã thu hái được trong buổi tham quan thiên nhiên để làm mẫu cây khô.

- Yêu cầu mẫu cây : với cây gỗ chọn cành vừa phải, có đủ hoa, quả, lá không bị sâu, không rách ; với những cây nhỏ như dương xỉ, cỏ dại,... thì đào cả rễ, rửa sạch đất.

- Cách tiến hành : đặt ngay ngắn mẫu cây lên nửa tờ giấy báo đã gấp đôi, gấp tờ báo lại.

Xếp các mẫu vào trong cặp ép cây.

Cặp ép cây làm bằng những thanh gỗ hoặc thanh tre, nửa ghép lại thành một khung mắt cáo (30cm x 45cm). Ghép các thanh bằng dây thép hoặc đinh nhỏ.

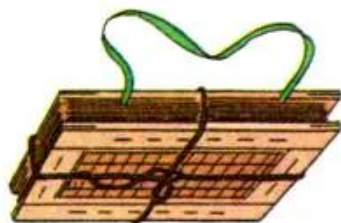
Dùng dây vải buộc chặt kẹp ép cây. Nén cặp dưới vật nặng rồi đem phơi nắng hoặc sấy cho đến khô.

Hàng ngày thay giấy báo. Sau 1-2 ngày không phải nén cặp bằng vật nặng nữa.

Sau khi mẫu cây khô, lấy mẫu ra đặt lên tờ bìa trắng, dùng kim chỉ hoặc băng dính dính chặt cây vào tờ bìa. Dán nhãn vào một góc.

(Các em cũng có thể làm theo cách : sau khi thu hái mẫu, xếp vào cặp ép cây, mang về nhà, nếu có bàn là thì là các mẫu cây cho đến khô rồi gắn vào tờ bìa, dán nhãn.

Chú ý không để bàn là quá nóng, phải là nhiều lần để cây khô dần).

Hình.53.1.
Cặp ép cây

Hình 53.2. Cách đính tiêu bản vào bìa và vị trí của nhãn